

BUDAPEST GYŰJTEMÉNY

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban

A PARODISTÁK mondják, hogy Budapest a „leg”-ek városa; itt csak annak van becsülete, aminek szuperlatívuszokban verik fel az árát. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „Budapest történetének bibliográfiája” című kiadványa szinte felkínálja magát a „leg”-keresőknek, mert a nagy történeti-könyvészeti munka valóban egyedülálló vállalkozás. A magyar könyv- és könyvtártudomány doyenje, Kóhalmi Béla professzor a Magyar Könyvszemlében írta róla, hogy: „Budapest 1964 végén két nagy alkotással lett gazdagabb: az újjáépített Erzsébet-híddal és a készülődő nagy Budapest-bibliográfia... hatalmas kötetével.”

A hétköztetésre tervezett nagy vállalkozás 90 ezer könyv, térkép, jelentés, kérszélletű hírlapi cikk, kép és a kalendárium adatait sorolja fel. A 90 ezer címes betűbánya nyersanyag-készletének nagy része a könyvtár állományába, a Budapest-Gyűjteménybe tartozik.

Szabó Ervin, a könyvtár nevéadó igazgatója 1905–1907 között egymás után írja a beadványokat a fővároshoz, hogy pénzt kérjen újabb vásárlásokra és a legkorszerűbb könyvtári szakrend és osztályozás, a decimális klasszifikáció bevezetésére. Az ő életében alakult ki a várostörténeti gyűjtemény arculata, s akkor fogalmazódott meg az a kissé maximalista követelmény, hogy „mindent gyűjtsünk, ami a fővárosra vonatkozik”.

AZ ÖNÁLLÓ RÉSZLEGGE gyarapított gyűjtemény 1917-ben már 6870 kötetből és 17 600 kisnyomtatványból (újságszelvény, térkép, apró nyomtatvány, plakát stb.) állt. (Ma 45 ezer „Budapest-könyvet” és 140 ezer kisnyomtatványt gondoznak a könyvtárban.)

1919 után rövid időre visszaesett a gyűjtőmunka, de a húszas és a harmincas években, amikor a kultúrpolitika a régmúltban kezdte keresni az eszmei rokonokat, elődöket és érveket — ismét megnyíltak a költségvetési címletek, s a gyűjtemény sajátosan értelmezett fejlesztését nem gátolták anyagi tényezők. A gazdasági válság első éveiben például 20 százalékkal csökkentették a fővárosi közművelődési funkciókat is betöltő könyvtár büdzsáját, ezen belül a gyűjteményét csupán tíz perccel. A Budapest-Gyűjteményben nem kellett félve számolni a pénzt, s ha Egyvári Jenő egy könyvben felfedezte e három szót: „Mathias rex gloriosissimus” — gondolkodás nélkül megvehette, függetlenül attól, hogy a méregdrága nürnbergi kiadvány mondott-e valami mást is Budáról, Pestről, Buda és Bécs uráról. Súlyos száz pengőért vettek esztergomi miszálékát, arra hivatkozva, hogy Esztergom és Buda valamikor közös egyházi kerületbe tartozott.

A SZERZEMÉNYEZŐK nagyon egyoldalúan ítélték meg a kortársliteratúrát. A korabeli munkákat olvasva, félretolták a baloldali, az emigrációs irodalmat: Illés Béla 38 nyelvre lefordított Ég a Tiszá-já, Bölöni Györgyné A szenvedések könyve című munkája, Gábor Andor és az emigrációs sajtó kimaradt a gyűjtők érdeklődési köréből. Viszont lelkesen megvásárolták a Mussolinit bálványozó Fra Caroli Arnoldo könyvét a 19-es Budapestről.

A gyűjtemény mint tudományos műhely is a régmúlt felé terelte az érdeklődést. Harmadfél évtized alatt mindössze öt, szolid terjedelmű bibliográfiát állított össze, s ezekben feltárta Aquincum irodalmát, Buda és Pest 1686-os visszafoglalásának korabeli irodalmi feldolgozásait, az ostrom grafikus ábrázolásait, a város grafikus ábrázolásait, a város gyógyfürdőit és gyógyforrásait, valamint az 1848–49-es Pestet és Budát.

A mostani nagy bibliográfia munkálatai tizennégy évvel ezelőtt kezdődtek. A szerzők 1100-féle folyóiratot lapozgattak át, s természetesen leginkább a gyűjtemény 45 ezer kötetnyi könyvanyagára támaszkodtak. Átnéztek 30 ezer plakátot, sok ezer hirdetést, hirdetményt, gyászjelentést,

meghívót, színlapot, 15 ezer fényképet, a gyűjtemény Bécsben tartott darabjait és más pesti könyvtárak dokumentumait. A minden „leg”-et megérdemlő könyvészeti munka igazolja a részleg létjogosultságát, s azt igéri, hogy a több évtizedes áldozatokkal felhalmozott anyag minden egyes darabját megtalálja az, aki a város múltjára kíváncsi.

A KERESÉS KÖNNYŰ LESZ, mert a könyvtár katalógusai és a bibliográfia segítik eligazodni a kutatót a „sajátosan budapesti szempontok” között. Utcák, terek, foglalkozási ágak, évszámok, szolgáltatások, nevek történelmi események inspirálhatják a kíváncsiságot: a mindenre kiterjedő analitikus feldolgozásmód, az utalások, mutatók kiterjedt rendszere kapaszkodót ad a kutatóknak, olvasóknak. Ha valaki régi sétányokra kíváncsi, a fürdőekkel, városrendezéssel foglalkozó kötet 6007-es tételszáma eligazítja; s ha felüti a Rajzolatok 1838-as évfolyamát, megtudja, hogy a „Leopoldváros és az Újpesth közti téren sétány készül létesülni”; a húsz évvel későbbi Budapesti Hírlap azt is tudtára adja, hogy a Szechenyi-liget bérlője „belépődíjas sétákat rendez... cselédség és egyéb alsóosztálybeliek, kik a helyet mások látogatni szokták, ezúttal csak a rácsozaton kívül foglalhatnak

helyet”. A politikai történetet felmérő kötetben külön fejezet nyílik — 71 címmel — így: Idegen seregek, vezérek, hadifoglyok, katonák Budapesten.

A KÖNYVTÁR GYŰJTI a főváros múltjának tanúit, s benne saját történetének emlékeit. A kuriózumokra kíváncsi érdeklődők megtalálhatják még a Magyarság riportját, amelyet a lap 1924. október 24-én keltezett: „Barátságos bikaviadal Újpesten” címmel, vagy az 1913-as Pesti Hírlap (július 24.) nagy horderejű javaslatát, amelyet az újság a hídvámfizetés ügyében közrebocsátott: „Rézlapocskák helyett (jegyek) papírpénzt kellene használni, mert az nem terjeszti a betegséget.” Ha a fényképészet történetét kutatja: megmutatják a könyvtárosok a remek cégtörténeti összeállítást és a monstrozus fotóanyagot, amely még az első „fényirdai emlékeket” is megőrízte.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest-gyűjteménye a tárgyilagos olvasókból is felsőfokú jelzőket csal ki: itt minden szuperlatívusz jogosnak tűnik. Példáson rendezett, több mint félévszázados munkával összegyűjtött anyagban válogathat az érdeklődő, s közben katalógusok, bibliográfiai és nagyon tájékozott könyvtárosok kalauzolják.

Krajczár Imre

